

Чинники становлення життєво- професійних ціннісних орієнтацій майбутнього вчителя

У статті розглядаються відмінності становлення основних життєвих і професійних цінностей майбутніх вчителів в залежності від статі і основного місця проживання в процесі навчання у вузі.

Ключові слова: ціннісні орієнтації, професійні цінності, життєві цінності, професійно-педагогічна спрямованість, професійне самовизначення.

В статті рассматриваются различия становления основных жизненных и профессиональных ценностей будущих учителей в зависимости от пола и основного места проживания в процессе обучения в вузе.

Ключевые слова: ценностные ориентации, профессиональные ценности, жизненные ценности, профессионально-педагогическая направленность, профессиональное самоопределение.

Актуальність дослідження. Розуміння ціннісно-сміслової свідомості особистості як сукупності ціннісних орієнтацій, цінностей, установок та інших смислоутворювальних мотивів діяльності і поведінки підводить нас до визнання особливої значущості процесу її становлення в ході професійної підготовки.

Узагальнення результатів вивчення соціально-психологічних (В.В.Водзінська, А.Г.Здравомислов, О.І.Зотова, В.Н.Мясищев, В.О.Ядов та ін.) та психолого-педагогічних (В.Г.Алексеева, М.І.Алексеева, К.А.Альбуханова-Славська, І.Д.Бех, Л.І.Божович, М.Й.Борисевський, Т.В.Бутківська, І.В.Дубровіна, В.Т.Лісовський, С.Д.Максименко, В.А.Семіченко, Р.П.Скульський, М.Х.Титма, Н.В.Чепелева та ін.) аспектів ціннісних орієнтацій з боку виховання у майбутніх вчителів пріоритетних цінностей, засвоєння та відбору ціннісних систем через педагогічну взаємодію у невідривному взаємозв'язку з проблемами професіоналізації особистості дозволяють розглядати їх як одне з основних новоутворень юнацького віку.

Формування ціннісних орієнтацій майбутнього вчителя підпорядковане як впливу процесу професійного становлення, так і новоутворень юнацького віку.

Соціальну адаптацію молодого покоління визначають багатопланові аспекти, серед яких найістотнішим виступає пси-

хологічний або соціальний вибір цінностей-цілей та шляхів їх реалізації.

Згідно з думкою Л.В.Сохань “життєва програма відображає магістральні життєві цілі, плани та способи їх реалізації в певних видах діяльності” [7, с. 118].

“Життєвий план виникає, з одного боку, в результаті узагальнених цілей, котрі ставить перед собою особистість, як наслідок побудови “піраміди” її мотивів, становлення усталеного ядра ціннісних орієнтацій, які підпорядковують собі поодинокі прагнення, що минають; з іншого боку – це результат конкретизації цілей і мотивів. <...> Безпосередній вплив на життєві цінності особистості справляють цілі та інтереси суспільства, ідеологічні установки, моральні та правові норми, соціальні цінності” [1, с. 141].

Життєві плани також залежать від завдань, які визначаються об'єктивними умовами життя та ціннісними орієнтаціями юнака та умовно поділяються на: професійно-освітні (отримати цікаву улюблену роботу, підвищити свою кваліфікацію, отримати вищу освіту); суспільно-політичні (розширити свій політичний кругозір, брати участь в суспільному житті); романтико-пізнавальні (побувати в інших містах і країнах; набути нових вражень); особистісно-сімейні (знайти вірних друзів, створити сім'ю, виховати дітей справжніми людьми); матеріально-побутові (добитися гарного матеріального становища, створити хороші житлові умови) [3].

За результатами дослідження Н.Є.Бондар, юнаки та дівчата зосереджують свою увагу переважно на життєвій перспективі. “В усвідомленні ціннісних аспектів життєвого шляху спостерігається тенденція до недиференційованого або слабкодиференційованого відображення ціннісних орієнтацій. У кожного другого юнака або дівчини існує конфлікт у ціннісній сфері між професійними та позапрофесійними цінностями” [2, с. 79].

До аналізу ціннісних орієнтацій студента звертається В.В.Пічурін, досліджуючи структуру та динаміку життєвої позиції особистості.

В основу життєвої позиції особистості він ставить цінності. Осмислення особистістю диференційованості своєї системи цінностей виступає конкретним показником усвідомлення свого життєвого шляху, перспективи [6]. Важливим компонентом ціннісної самосвідомості є її життєві орієнтації.

Життєва орієнтація формується в залежності від того, носієм яких цінностей є те чи інше коло занять для людини і якого значення набувають дані цінності в її свідомості [8].

Мета дослідження – проаналізувати чинники становлення основних життєвих і професійних цінностей майбутніх вчителів у

процесі навчання у вузі, встановити вплив статі та основного місця проживання на формування ціннісних орієнтацій в юнацькому віці.

Результати. Досліджуючи ціннісні орієнтації, ми модифікували методику “Життєва програма особистості” [2] відповідно до професії вчителя.

При цьому враховувався той факт, що система особистісних життєвих та професійних цінностей, цілі, засоби їх досягнення та час, потрібний для прийняття рішення, його виконання та критичної оцінки є складовими елементами життєвої програми.

Дана методика допомагає встановити життєві та професійні ціннісні орієнтації особистості студента педвузу, простежити особливості їх становлення, виявити відмінності на першому та випускному курсах [4].

Методика складається з двох частин:

1) списку термінальних цінностей (доповнений та модифікований нами набір термінальних цінностей М.Рокіча),

2) бланку, в якому досліджуваний записує дані про свої життєві та професійні цінності, цілі, досягаючи яких, він збирається реалізувати відповідні цінності.

Методика “Життєво-професійні цінності особистості” на достатньому рівні відповідає вимогам контент-валідності. Виконання завдання не викликає труднощів, інструкція зрозуміла. Це свідчить про те, що дана методика відповідає вимогам довірчої валідності, а також конструктивної валідності.

У дослідженні взяли участь студенти першого та випускного курсів Кам’янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка в кількості 150 осіб.

Простежимо відмінності у виборі основних життєвих та професійних цінностей юнацтва залежно від статі та основного місця проживання (місто – село) (див. табл. 1).

Ми вважали це питання важливим, оскільки і працювати в школі по закінченню вищого навчального закладу майбутні вчителі роз’їдуться переважно за місцем проживання.

Відмінності у цінностях першокурсників є свідченням впливу середовища до вступу в університет (певною мірою), а у випускників – становлення цінностей протягом періоду навчання.

Розглядаючи основні цінності за загальною кількістю виборів, ми не помітили різниці між виборами міських та сільських дівчат по таких цінностях:

- “здоров’я” (1 ранг),
- “щасливе сімейне життя” (4 ранг),
- “розваги” (5 ранг),
- “майбутнє сімейне життя (окремо від батьків)” (2 ранг).

Таблиця 1

Життєво-професійні ціннісні орієнтації дівчат залежно від місця проживання

№	Зміст ЦО	Дівчата загалом		Міські дівчата		Сільські дівчата	
		абс. к-сть	%	абс. к-сть	%	абс. к-сть	%
1.	Активне, діяльне життя	8	23.5	6	27.3	2	16.7
2.	Життєва мудрість	9	26.5	5	22.7	4	33.3
3.	Здоров’я	27	79.4	16	72.7	11	91.7
4.	Цікава робота	14	41.2	8	36.4	6	50.0
5.	Володіння методикою викладання	4	11.8	4	18.2	0	0.0
6.	Навчання в педвузі	3	8.8	3	13.6	0	0.0
7.	Матеріально забезпечене життя	21	61.8	13	59.1	8	66.7
8.	Наявність хороших та вірних друзів	24	70.6	16	72.7	8	66.7
9.	Хороша атмосфера на роботі	12	35.3	7	31.8	5	41.7
10.	Суспільне визнання (повага оточуючих, колективу, колег)	2	5.9	2	9.1	0	0.0
11.	Пізнання (можливість розширення свого кругозору, освіти, загальної культури, інтелектуальний розвиток)	12	35.3	1	4.5	11	91.7
12.	Братерство, рівні можливості для всіх, справедливість	0	0.0	0	0.0	0	0.0
13.	Самостійність як незалежність у судженнях і оцінках	4	11.8	3	13.6	1	8.3
14.	Свобода як незалежність у вчинках та діях	7	20.6	4	22.7	2	16.7
15.	Щасливе сімейне життя (у батьківській родині)	15	44.1	9	40.9	6	50.0
16.	Творчість (можливість творчої діяльності)	6	17.6	6	27.3	0	0.0
17.	Впевненість у собі (свобода від внутрішніх протиріч, сумнівів)	15	44.1	8	36.4	7	58.3
18.	Розваги	13	17.6	8	36.4	5	41.7
19.	Спілкування з колегами, учнями, батьками учнів	4	44.1	1	4.5	3	25.0
20.	Відчуття безпеки, захищеності	5	14.7	2	9.1	3	33.3

21.	Виховання дітей	8	23.5	4	18.2	4	8.3
22.	Вдячність батьків за учнів	1	2.9	0	0.0	1	50.0
23.	Боротьба з труднощами	3	8.8	1	4.5	2	41.7
24.	Спілкування з однодумцями	3	8.8	2	9.1	1	50.0
25.	Любов до другої людини, секс	19	55.9	13	59.1	6	25.0
26.	Можливість бути самим собою, не кривити душею	12	35.3	7	31.8	5	41.7
27.	Любов до дітей	14	41.2	8	36.4	6	50.0
28.	Бажання своєю роботою залишити слід на землі	5	14.7	2	9.1	3	25.0
29.	Розуміння інших, любов до інших	8	23.5	6	27.3	2	16.7
30.	Реалізація та розвиток своїх здібностей	5	14.7	3	13.6	2	16.7
31.	Допомога батькам, дітям, чуйність	0	0.0	0	0.0	0	0.0
32.	Вміння розуміти дитину	11	32.4	5	22.7	6	50.0
33.	Пошук нових методів та засобів професійного зростання	1	2.9	1	4.5	0	0.0
34.	Почуття власної гідності	10	29.4	3	13.6	7	58.3
35.	Гарний зовнішній вигляд, охайність	9	26.5	8	36.4	1	8.3
36.	Майбутнє сімейне життя (окремо від батьків)	22	64.7	14	63.6	8	66.7

Однак, несуттєві відмінності ми побачили у виборі таких цінностей:

якщо “цікава робота” отримала в сільських дівчат 4 ранг, то міські дівчата поставили її на 5 місце, віддавши перевагу цінності “щасливе сімейне життя (у батьківській родині)”.

“Матеріально забезпечене життя” у сільських дівчат зайняло 2 місце, порівняно з міськими (3 ранг), які надали перевагу цінності “майбутнє сімейне життя (окремо від батьків)”;

“наявність хороших та вірних друзів” займає у міських дівчат 1 ранг (поряд з ЦО “здоров’я”), у сільських – 2 ранг.

Сільські дівчата надають перевагу цінності “пізнання (можливість розширення свого кругозору, освіти, загальної культури, інтелектуальний розвиток)” (1 ранг, поряд з ЦО “здоров’я”), тоді як у міських дівчат “пізнання” не увійшло до групи основних;

якщо сільські дівчата вважають однією з основних цінностей “впевненість в собі” (3 ранг), тут яскраво просвічується їх психологічна проблема, то міські дівчата ставлять її аж на 5 місце,

віддаючи при цьому перевагу цінностям “матеріально забезпечене життя”, “любов до іншої людини, секс”, “щасливе сімейне життя у батьківській родині”;

Ціннісну орієнтацію “любов до дітей” сільські дівчата ставлять на 4 місце, міські присвоюють даній цінності 5 місце, віддавши перевагу цінності “щасливе сімейне життя (у батьківській родині)”.

У міських дівчат незначущими цінностями, які не отримали жодного вибору, є:

- братерство,
- рівні можливості для всіх, справедливість;
- вдячність батьків за учнів;
- допомога дітям, батькам, чуйність.

У сільських дівчат не отримали жодного вибору такі цінності:

- володіння методикою викладання;
- навчання в педвузі;
- суспільне визнання (повага оточуючих, колективу, колег);
- братерство, рівні можливості для всіх, справедливість;
- творчість (можливість творчої діяльності);
- допомога дітям, батькам, чуйність;
- пошук нових методів та засобів професійного зростання.

Як бачимо, при аналізі життєвих цінностей дівчат залежно від місця проживання, суттєвих відмінностей нами не виявлено.

При аналізі професійних цінностей дівчат залежно від місця проживання ми побачили відмінність, що полягала у наданні пріоритетності цінності “пізнання (можливість розширення своєї освіти, кругозору, загальної культури, інтелектуальний розвиток)” сільськими дівчатами ($D_c = 91,67\%$, $D_m = 4,55\%$).

У дівчат, що проживають в сільській місцевості, нараховується, порівняно з міськими, більше професійних цінностей, що не отримали жодного вибору, а саме: володіння методикою викладання; навчання в педвузі; творчість; пошук творчих методів та засобів професійного зростання, що загалом свідчить про невисокий рівень професійно-педагогічної спрямованості, що підтверджується і спеціальними дослідженнями, проведеними з цієї проблеми (С.В.Яремчук) [7].

Розглянемо основні життєві та професійні цінності юнаків залежно від місця проживання (див. табл. 2).

Ми провели аналіз відносно тих цінностей, що увійшли в ієрархію основних за загальним показником за кількістю виборів.

Таблиця 2

Життєво-професійні ціннісні орієнтації
юнаків залежно від місця проживання

№	Зміст ЦО	Юнаки загалом		Міські юнаки		Сільські юнаки	
		абс. к-сть	%	абс. к-сть	%	абс. к-сть	%
1.	Активне, діяльне життя	10	27.8	10	38.5	0	0
2.	Життєва мудрість	14	38.9	10	38.5	4	40
3.	Здоров'я	34	94.4	24	92.3	10	100
4.	Цікава робота	8	22.2	8	30.8	0	0
5.	Володіння методикою викладання	0	0.0	0	0.0	0	0
6.	Навчання в педвузі	2	5.6	0	0.0	2	20
7.	Матеріально забезпечене життя	28	77.8	22	84.6	6	60
8.	Наявність хороших та вірних друзів	16	44.4	14	53.8	2	20
9.	Хороша атмосфера на роботі	8	22.2	6	23.1	2	20
10.	Суспільне визнання (повага оточуючих, колективу, колег)	18	50.0	14	53.8	4	40
11.	Пізнання (можливість розширення свого кругозору, освіти, загальної культури, інтелектуальний розвиток)	8	22.2	6	23.1	2	20
12.	Братерство, рівні можливості для всіх, справедливість	2	5.6	2	7.7	0	0
13.	Самостійність як незалежність у судженнях і оцінках	6	16.7	6	23.1	0	0
14.	Свобода як незалежність у вчинках та діях	10	27.8	8	30.8	2	20
15.	Щасливе сімейне життя (у батьківській родині)	12	33.3	8	30.8	4	40
16.	Творчість (можливість творчої діяльності)	0	0.0	0	0.0	0	0
17.	Впевненість у собі (свобода від внутрішніх протиріч, сумнівів)	10	27.8	8	30.8	2	20
18.	Розваги	12	33.3	12	46.2	0	0
19.	Спілкування з колегами, учнями, батьками учнів	2	5.6	2	7.7	0	0
20.	Відчуття безпеки, захищеності	2	5.6	2	7.7	0	0
21.	Виховання дітей	12	33.3	8	30.8	4	40

22.	Вдячність батьків за учнів	2	5.6	0	0.0	2	20
23.	Боротьба з труднощами	8	22.2	8	30.8	0	0
24.	Спілкування з однодумцями	2	5.6	0	0.0	2	20
25.	Любов до другої людини, секс	20	55.6	12	46.2	8	80
26.	Можливість бути самим собою, не кривити душею	0	0.0	0	0.0	0	0
27.	Любов до дітей	4	11.1	4	15.4	0	0
28.	Бажання своєю роботою залишити слід на землі	12	33.3	4	15.4	8	80
29.	Розуміння інших, любов до інших	8	22.2	6	23.1	2	20
30.	Реалізація та розвиток своїх здібностей	8	22.2	4	15.4	4	40
31.	Допомога батькам, дітям, чуйність	2	5.6	2	7.7	0	0
32.	Вміння розуміти дитину	8	22.2	4	15.4	4	40
33.	Пошук нових методів та засобів професійного зростання	2	5.6	0	0.0	2	20
34.	Почуття власної гідності	4	11.1	4	15.4	0	0
35.	Гарний зовнішній вигляд, охайність	12	33.3	10	38.5	2	20
36.	Майбутнє сімейне життя (окремо від батьків)	16	44.4	10	38.5	6	60

За результатами дослідження ми побачили:

- ціннісна орієнтація “здоров’я” залишається пріоритетною для сільських і міських юнаків;
- якщо ЦО “матеріально забезпечене життя” отримала у міських юнаків 2 ранг, то сільські юнаки поставили її на 3 місце, віддавши перевагу ЦО “любов до другої людини, секс”;
- ціннісна орієнтація “наявність хороших та вірних друзів” зайняла у міських юнаків 3 місце, тоді як сільські юнаки поставили її на 5 місце, віддавши перевагу цінностям: “матеріально забезпечене життя” (3 ранг), “майбутнє сімейне життя (окремо від батьків)” (3 ранг), “життєва мудрість” (4 ранг), “суспільне визнання” (4 ранг), “щасливе сімейне життя (окремо від батьків)” (4 ранг), “щасливе сімейне життя (у батьківській родині)” (4 ранг), “виховання дітей” (4 ранг), “реалізація та розвиток своїх здібностей” (4 ранг), “вміння розуміти дитину” (4 ранг);
- для сільських юнаків ЦО “хороша атмосфера на роботі” є більш значущою, порівняно з міськими (Юс = 5 ранг, Юм = 8 ранг).

Аналогічна картина з цінністю “пізнання”;

- ціннісна орієнтація “розваги” для міських юнаків виступає більш пріоритетною, порівняно з сільськими. Юнаки, що проживають в сільській місцевості, не надали жодного вибору даній цінності. Це свідчить про те, що сільські юнаки більш серйозно ставляться до життя на даному етапі особистісного та професійного зростання;
- прикро, що ЦО “любов до дітей” не отримала жодного вибору у сільських юнаків та не увійшла до основних цінностей за кількістю виборів у міських юнаків.

Результати дослідження показали, що не отримали жодного вибору або зайняли найнижчі місця такі ЦО.

1. Володіння методикою викладання.
2. Навчання в педвузі.
3. Творчість.
4. Вдячність батьків за учнів.
5. Спілкування з однодумцями.
6. Можливість бути самим собою, не кривити душею.
7. Пошук нових методів та засобів професійного зростання (у міських юнаків).
  1. Активне діяльне життя.
  2. Цікава робота.
  3. Володіння методикою викладання.
  4. Братерство, рівні можливості для всіх, справедливість.
  5. Самостійність як незалежність у судженнях і оцінках.
  6. Творчість (можливість творчої діяльності).
  7. Розваги.
  8. Спілкування з колегами, учнями, батьками учнів.
  9. Відчуття безпеки, захищеності; можливість бути самим собою.
  10. Любов до дітей.
  11. Допомога дітям, батькам, чуйність (у сільських юнаків).

Отже, як бачимо, у сільських юнаків, за результатами дослідження, порівняно з міськими, рівень професійно-педагогічної спрямованості нижчий.

Висновки. Отже, цінності є ядром, основою особистості, яка забезпечує цілісність індивідуального розвитку, особистісну самототожність та виконує функцію життєвого орієнтира, моральної основи для вибору діяльності і субординації цілей. Юнацький вік є сензитивним для утворення ціннісних орієнтацій як стійкої особистісної властивості, яка впливає на становлення світогляду учнів.

Важливим моментом також виступає вироблення внутрішньої позиції, морального ідеалу майбутнього спеціаліста, ієрархії цінностей, надання професійної спрямованості життєвим прагненням і мотивам поведінки студента.

В практиці виховної роботи зі студентами часто ігноруються професійні вимоги до їх життєвих позицій. А тому слід мати на увазі, що вимоги до професійно-значущих цінностей, їх формування є важливим моментом у становленні ціннісної сфери юнака, формуванні стійких життєвих поглядів та професійних переконань.

Отже, психологічною основою формування ціннісних орієнтацій в юнацькому віці є процес засвоєння цінностей життя і їх перетворення в змістовні елементи ціннісних уявлень.

Зробивши порівняльний аналіз основних життєвих та професійних цінностей сучасних студентів залежно від статі та місця проживання ми побачили, що загалом відчутною є орієнтація на життєві цінності. Суттєвих відмінностей в життєвих цінностях залежно від статі та місця проживання нами не виявлено.

Слід звернути увагу, що юнаки і дівчата, які проживають у сільській місцевості, менше, порівняно з міськими, орієнтуються на професійні цінності. Ми пояснюємо це тим, що міська молодь, яка поступає в педагогічний заклад, зробила цей вибір більш свідомо через педагогічні класи, підготовчі курси та ін. Тоді як старшокласники, що закінчують сільську школу, мають зараз в більшості випадків загальні установки “виїхати з села” та “вступити на безкоштовне навчання”. Педагогічний вуз видається їм в цьому відношенні найлегшим засобом досягнення мети. Більшість з них і не збирається повертатись в село працювати вчителем; адже школи закриваються, а в тих, що працюють, заробітну плату вчителям видають нерегулярно. Тому в сільських школах потрібно посилити роботу з профорієнтації та формування професійної спрямованості старшокласників, зокрема, професійно-педагогічної.

Список використаних джерел

1. Бех І.Д. Особистісно зорієнтоване виховання: Науково-метод. посібник. – К.: ІЗМН, 1998. – 204 с.
2. Бондар Н.Є. Формування особистісної репрезентації в юнацькому віці: Дис. ... канд. психол. наук. – К., 1998. – 207с.
3. Лисовский В.Т. Личность студента. – Л.: Изд-во Ленинградского ун-та, 1974. – 184 с.
4. Максимчук Н.П. Психологічні особливості становлення ціннісних орієнтацій майбутнього вчителя у процесі

- професійної підготовки: Дис. ...канд. психол. наук.–К., 2000 – 221 с.
5. Пасічник Р.Ф. Психологічні особливості особистісного самовизначення старшокласників. –К., 1999. – 16 с.
  6. Пичурин В.В. Структура и динамика жизненной позиции личности студента педвуза: Дис. ... канд. психол. наук. – К., 1992. – 155 с.
  7. Сохань Л.В. Жизненная программа личности: структура и динамика жизненных целей // Жизнь как творчество. – К., 1985. – С.118 – 142.
  8. Яремчук С.В. Формування професійно-педагогічної спрямованості майбутнього вчителя: Дис. ...канд. психол. наук. – К., 1999. – 180 с.

In the article the differences of becoming of basic vital and professional values of future teachers are examined depending on a floor and basic residence in the process of studies in the institute of higher.

Keywords: valued orientations, professional values, vital values, professionally pedagogical orientation, professional self-determination.

Отримано: 15.03.2010

УДК 316.613.5:37.015.31:316.42-053.6

Л.А. Мацуляк

Неблагополучні сім'ї як чинник негативної соціалізації у суспільстві неповнолітніх

Сім'я є інститутом первинної соціалізації людини. Вона може бути як могутнім чинником розвитку, емоційно-психологічної підтримки особистості, так і джерелом психічних травм людини, а також пов'язаними з ними різноманітними розладами особистості. У статті розкриваються типи, особливості неблагополучних сімей та їх негативний вплив на соціалізацію неповнолітніх.

Ключові слова: Соціалізація, сім'я, неповнолітні, неблагополучні сім'ї.

Семья является институтом первичной социализации человека. Она может быть как мощным фактором развития, эмоционально-пси-

хологической поддержки личности, так и источником психических травм человека, а также связанными с ними различными расстройствами личности. В статье раскрываются типы, особенности неблагополучных семей и их негативное влияние на социализацию несовершеннолетних.

Ключевые слова: Социализация, семья, несовершеннолетние, неблагополучные семьи.

Соціалізація (лат. *socialis* – суспільний) – процес входження індивіда в суспільство, активного засвоєння ним соціального досвіду, соціальних ролей, норм, цінностей, необхідних для успішної життєдіяльності в певному суспільстві [2].

“Позитивна” соціалізація особистості сприяє її соціальному розвитку, самовдосконаленню та самореалізації, що у кінцевому випадку впливає на процес відродження суспільства.

Провідником соціалізаційних процесів виступає батьківська сім'я. Вона займає головне місце в моральному формуванні особистості, бере з перших днів життя дитини на себе турботу про її здоров'я і виховання, сім'я дає дітям початкові знання про навколишній світ, виробляє певні уявлення і навички, допомагає здійснювати контакти з багатьма іншими людьми тощо [3]. Головними каналами, по яких здійснюється вплив на дитину в сім'ї, виступають батьківська любов, батьківський авторитет, моральні орієнтації батьків, психологічний клімат у родині. Як результат позитивного впливу названих чинників у дитини формується сприятлива позиція в родині, почуття захищеності, емоційне благополуччя, а засвоєні моральні еталони стають орієнтирами подальшої поведінки.

Отже, конкурувати із сім'єю, особливо на початковому етапі розвитку особистості, не може жодна громадська або державна виховна установа. Але сучасну сім'ю поставлено в досить жорсткі умови виживання, тому проблема сімейного благополуччя на сьогоднішній день є вкрай актуальною. Різке погіршення матеріального становища сім'ї, нестабільність соціально-економічної сфери є причинами зростання кількості неблагополучних родин в українському соціумі, а це, навпаки, майже завжди створює реальні труднощі у формуванні дітей і підлітків, перебороти котрі повністю суспільству до сьогоднішнього дня не вдається.

Соціальні трансформації останнього десятиліття призвели до збідніння переважної частини сімей, збільшення робочої і побутової зайнятості дорослих членів сім'ї. Зростання безробіття об'єктивно обмежує матеріальні можливості сім'ї. Наслідком усього цього є падіння рівня життя сімей, тривожна атмосфера в домі, зростання конфліктності у взаємовідносинах, жорстокість стосовно дітей [6].